

IRMA VAN WELZEN & MARGRIET CHORUS

VOORLEZEN GAAT ZÓ

**Tips en
ervaringen uit
de praktijk van
peuterspeelzalen,
kinderdagverblijven,
gastoudergezinnen
en buitenschoolse
opvang**

Inhoud

Woord vooraf	11
Inleiding	13
Voor wie?	13
Wat kun je verwachten?	14
Hoe zit dit boek in elkaar?	14
Voorlezen in samenhang en wisselwerking	15
Leuk en belangrijk: Ik lees voor, jij ook?	15
1 Waarom is voorlezen op jonge leeftijd zo belangrijk?	17
Betekenisvolle, taalrijke aandacht	17
Honderd procent taaluitwisseling	20
Voorlezen: spelenderwijs een nieuwe woordenschat	20
Luisteren: ontdekken van verhalen en verhaalopbouw	21
Verhalen: kinderen leren de wereld kennen	22
Voorlezen creëert rust	22
Voorlezen sluit aan bij de pedagogische basisdoelen in de kinderopvang	23
2 Meertaligheid, hoe ga je daar mee om?	25
De feiten	25
Het kindcentrum als meertalige omgeving voor medewerkers en kinderen	27
De meerwaarde van de thuistaal	29
Beide talen tegelijk	29
Voorlezen, veiligheid en intimiteit als basis voor taalleren	30
Taalproblemen: enkele ideeën	32
Meertalige prentenboeken	33

3 Ouders: taalontwikkeling begint thuis	35
Leer de ouders kennen	35
Goed voorbeeld doet goed volgen	37
Voorlezen voordoen	38
Foto's van boeken en voorlezen in het digitale schriftje	39
Prentenboeken op het scherm thuis	39
VoorleesExpress	40
Vertrouwen motiveert	40
4 Beleid, (VE-)programma's en voorlezen	43
Wij doen het al: over VE-programma's	43
BoekStart	46
Pedagogisch beleidsplan als uitgangspunt	47
Deskundigheidsbevordering	48
Meer dan één taal	48
Voorleescoördinator	49
Niet alleen, maar samen: een voorleesteam	51
Samenwerking binnen de gemeente	52
Financiën	55
Laat het niet aan het toeval over	55
5 Boeken, schatten vol beelden en woorden	56
Gevarieerde collectie	56
Inventariseren	57
Budget	58
Kiezen: leeftijd en ontwikkeling	59
Kiezen: soorten boeken	60
Kiezen: welk soort boek wanneer en voor wie in schema	61
Kiezen: basiscollectie	62
Leuke boeken en boeken die tegenvallen, hoe kom je erachter?	63
Niet alleen kopen	64

Een boek cadeau	65
Digitale boeken of papieren boeken	66
Leesomgeving	67
'Hoge' en 'lage' boekenkast en een plek om te lezen	69
Gastouderopvang	69
6 Voorlezen, Waar, Wanneer en Hoe	71
Wanneer en Waar?	71
Voorlezen gaat vanzelf... of niet?	72
Techniek: stemmetjes en gebaren	73
Techniek: voorlezen oefenen	75
Techniek: interactief voorlezen	75
Techniek: voorlezen in de groep	76
Techniek: individueel en in kleine groepjes lezen	79
Techniek: omgaan met onderbrekingen en reacties	80
Techniek: rustverstoorders en druktemakers	81
Techniek: lezen met baby's	82
Techniek: een boek keer op keer voorlezen	83
Techniek: boek en wereld combineren	83
7 Ouders	86
Verteltafel	86
Voorleesnieuws op de website	87
Met ouders en kinderen naar de bibliotheek	88
Ouder- en informatieavond	88
Voorleesontbijt en Nationale Voorleesdagen	89
Kinderboekenweek	90
8 (Voor)lezen in de buitenschoolse opvang	91
Voorlezen?	91
Beleid: boeken en voorlezen horen thuis in de buitenschoolse opvang.	93

Meertaligheid	94
(Luister)boeken en de leesomgeving	95
Het (voor)lezen zelf	97
Ideeën voor activiteiten met boeken en voorlezen	97
Ouders	100
Open mond	100
9 Nog meer informatie	101
# Bibliotheek	101
# Boekenbende	102
# Boeken zoeken / boeken kiezen	103
# BoekStart	105
# BoekStartPro / BoekStart in de kinderopvang	106
# BoekStart-BoekenPret	107
# Bso brochure voorlezen	107
# CPNB	108
# Digitale prentenboeken	108
# Kinderboekenkrant	111
# Kinderboekenweek	111
# Kinderboekwinkel	111
# Kinderjury	112
# Leespluim	112
# Meertaligheid	112
# Meertalige prentenboeken	113
# Nationale Voorleesdagen	114
# Onderzoek	115
# Opleidingen	116
# Pedagogische basisdoelen kinderopvang	117
# Spelen met prentenboeken	118
# SCHUNCK	118
# Stichting Lezen	119

# Taalontwikkeling	120
# Thuis in Taal	120
# Verteltafel	121
# Voorleescoördinator # Voorleesteam	122
# VoorlesExpress	123
# Voorlesgids	123
# Voorlesplan	124
Dank en verantwoording	125

Woord vooraf

In 2002 maakten Margriet Chorus en ik de eerste versie van *Voorlezen gaat zó*. Op basis van ons (praktijk)onderzoek, gesprekken en bezoeken aan kinderopvanginstellingen, schreven wij alles op wat ons nuttig leek om voorlezen tot een succes te maken in de dagelijkse praktijk. Het bleek een schot in de roos. Maar na zeven drukken en aanpassingen tussendoor was het tijd voor een complete herziening.

Er zijn veel dingen ten positieve veranderd. De kinderopvangsector is enorm gegroeid met duizelingwekkende getallen. Zo nam het aantal kinderen in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen sinds 2007 met 68 procent toe en locaties met buitenschoolse opvang met 141 procent. Ook het belang van voorlezen, het belang om vanaf babyleeftijd kinderen kennis te laten maken met boekjes is intussen alom bekend.

De aanbevelingen die wij destijds in ons boek hadden opgeschreven vinden we terug in landelijk beleid. Met name het programma BoekStart in de kinderopvang dat onder de paraplu van Kunst van Lezen door bibliotheken in het hele land wordt aangeboden, heeft al die elementen opgenomen.

Verder is in al die jaren het aantal meertalige kinderen in Nederland toegenomen en ook de wetenschappelijke kennis over meertalig opgroeien. Ook weten we nu beter dat een taalarme thuissituatie in de allereerste jaren negatief doorwerkt in de schoolontwikkeling van kinderen. Als vervolg hierop is er de laatste jaren veel aandacht voor het tegengaan van deze ongelijkheid in kansen. Kinderopvangcentra en daarmee alle pedagogisch medewerkers leveren een belangrijke bijdrage aan een gelijke start voor alle kinderen in onze maatschappij.

Intussen zijn er veel voorleescoördinatoren opgeleid, is in veel VE-programma's voorlezen opgenomen en hebben veel pedagogisch medewerkers cursussen gevolgd in interactief voorlezen. Maar we kunnen nog niet juichen, want er zijn nog steeds kindcentra waar de managers en de pedagogisch medewerkers regelmatig voorlezen niet of niet zo belangrijk vinden. Daarmee ervaren zij dus ook niet het plezier dat voorlezen – samen met de kinderen boeken en verhalen ontdekken – henzelf en hun toehoordertjes geeft.

Daarom hierbij een nieuwe editie van *Voorlezen gaat zó* waarin nieuwe praktijkervaringen en nieuwe kennis uit onderzoeken en wetenschappelijke inzichten zijn verwerkt.

Irma van Welzen

Inleiding

Je zucht, ja je kent ze wel alle verhalen over dat voorlezen. Het is belangrijk zeggen ze. Maar jijzelf hebt niet zoveel op met boeken lezen, en van prentenboeken weet je weinig. Bovendien, dat voorlezen zelf daar voel je je niet zo zeker over. En de dag is zo voorbij, elke dag voorlezen lukt echt niet en nu zijn er ook een paar peuters in de groep die geen Nederlands spreken, dus dan heeft dat voorlezen ook niet zo'n zin.

Het is begrijpelijk dat je, als je deze bedenkingen hebt, niet zit te wachten op dit verhaal over voorlezen. Maar wat blijkt, je bent toch nieuwsgierig, je hoort positieve verhalen en je ziet leuke voorleessituaties bij een andere groep, dus nu ben je dit aan het lezen.

En ja, voorlezen aan jonge kinderen is belangrijk, maar vooral ook heel leuk. Daarover gaat dit boek.

Voor wie?

Het boek is geschreven voor de (aspirant) pedagogisch medewerkers in de kinderopvang, in de peuterspeelzaal, in de buitenschoolse opvang en voor gastouders. Ook is het geschreven voor de pedagogische coaches en beleidsmedewerkers en voor het management, want zij moeten de voorwaarden scheppen waarbinnen dagelijks voorlezen een vaste plaats krijgt in hun kindcentrum. En als jij als pm'er al overtuigd bent en met plezier dagelijks voorleest, dan hopen we dat dit boekje redenen genoeg geeft om tegenstribbelende

collega's of managers te overreden om voorlezen vooral heel structureel op te zetten binnen de organisatie. Misschien krijg je door dit boek te lezen nog nieuwe ideeën. Het boek is ook lezenswaardig voor docenten die de toekomstige pedagogisch medewerkers opleiden.

Wat kun je verwachten?

Het boekje geeft pedagogisch medewerkers handvatten en formuleert antwoorden op vragen als: wat is er nu zo belangrijk aan? Waar moet ik aan denken? Hoe doe ik dat met die kinderen die geen Nederlands spreken? Wat voor boeken moeten we in de groep hebben? Hoe pak ik voorlezen aan? Wat doe ik met die drukke kinderen? Hoe vaak moet ik voorlezen? Zijn daar regels voor? Hoe kan ik overbrengen aan de ouders dat voorlezen zo leuk is? Wie kan mij helpen? We hebben al een VE-programma, daar zit voorlezen al in, dan is meer voorlezen toch niet nodig? En hoezo in de bso voorlezen?

Hoe zit dit boek in elkaar?

Het boek is zo opgebouwd dat je, net als bij alles wat je doet, eerst moet weten waarom je dat eigenlijk gaat doen, dat voorlezen. Dus in hoofdstuk 1 lees je over **Waarom voorlezen belangrijk is**. Daarna praten we jullie in hoofdstuk 2 bij over **Meertaligheid**, omdat daar veel verwarring over bestaat en het vaak als belemmering wordt ervaren om voor te lezen. In hoofdstuk 3 gaan we in op **Ouders**. Want die zijn belangrijk voor de (taal)-ontwikkeling van hun kind en jouw relatie met hen draagt bij aan het welbevinden van een kind in de groep.

Vervolgens bespreken we in hoofdstuk 4 voorlezen in voorschoolse programma's en BoekStart, en laten we zien waarom het belangrijk is om voorlezen duidelijk in **Beleid** vast te leggen, ook in relatie tot budget en deskundigheidsbevordering. Welke **Boeken** ga je kopen met het boekenbudget? Dat lees je in hoofdstuk 5 en dan gaan we over op het

Voorlezen zelf in het lange hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 komen we nog een keer terug op **Ouders** om ze te inspireren. Hoofdstuk 8 wijden we aan **Voorlezen in de bso**, omdat dit echt een ander karakter heeft.

Zoals je in de **Inhoudsopgave** kunt zien zijn de hoofdstukken allemaal onderverdeeld in aparte paragrafen. Daaronder kun je # tekens zien met daarachter bijvoorbeeld *Voorleesplan*. Dat verwijst naar extra informatie in het laatste hoofdstuk met veel informatie en verwijzingen naar websites en publicaties op alfabetische volgorde.

Je kunt dit boek van begin tot het einde lezen, doorbladeren, of gericht over een aantal onderwerpen lezen. Gebruik hiervoor de inhoudsopgave. Hou het boek bij de hand op het kindcentrum, want het kan dankzij alle informatiebronnen die erin genoemd worden altijd van pas komen.

Voorlezen in samenhang en wisselwerking

Zoals je uit de beschrijving van de hoofdstukken kunt opmaken komt bij zoiets eenvoudig als voorlezen toch wel veel kijken. Ervaring en onderzoek (Kantar, 2020) leren dat voorlezen bij kinderen een nog groter positief effect heeft op hun taalontwikkeling en welbevinden, als beleid, deskundigheid en een mooie collectie op orde zijn, en ouders het voorlezen positief ervaren en ondersteunen. En op die manier zorgt dit alles bij elkaar er bij jou weer voor dat dagelijks voorlezen nog plezieriger wordt. De schema's in dit boek verduidelijken deze samenhang en wisselwerking.

Leuk en belangrijk: Ik lees voor, jij ook?

Deze inleiding, die ervoor bedoeld is om jullie aan te zetten om het boek verder te lezen, sluiten we af met een heel leuk en belangrijk onderzoeksfeit.

In het laatste onderzoeksrapport *Voorlezen in de kinderopvang* (Kantar, 2020) komt naar voren dat nagenoeg alle ondervraagde pedagogisch medewerkers voorlezen leuk vinden en meer dan de helft heel leuk. En allemaal vinden zij het dan ook (heel) belangrijk. En dat is veel meer dan hun managers. Minder dan de helft van de managers vindt voorlezen (heel) belangrijk.

Dus vragen we hierbij of alle 'ik-vind-voorlezen-leuk-pm'ers' hun positieve ervaringen met voorlezen willen delen met hun leidinggevenden en (nieuwe) collega's. Op die manier zullen steeds meer managementteams van kindcentra voorlezen een structurele plaats geven in het beleid en steeds meer kleintjes dagelijks van voorlezen kunnen genieten. De slogan is: Ik lees voor, jij ook?

Onderzoek

Veel voorleesplezier!

1

Waarom is voorlezen op jonge leeftijd zo belangrijk?

Er zijn veel belangrijke aspecten verbonden aan de dagelijkse zorg voor een jong kind. Jullie zijn je daar dagelijks van bewust. Elke dag voorlezen is er één van. Waarom is het ook alweer belangrijk dat je baby's, dreumesen en peuters via voorlezen met boeken in contact brengt? En dat je daarnaast ervoor zorgt dat er boeken in de groepsruimte beschikbaar zijn zodat ze die zelf kunnen pakken? Wel... hierom.

Betekenisvolle, taalrijke aandacht

Meteen na de geboorte is er al communicatie tussen een baby en de verzorger. Wetenschappers ontdekten dat goed leren praten in de wieg begint. Dit verloopt eerst via lichaamstaal, dan komen er geluiden, gekir bijvoorbeeld, vervolgens gebrabbel en dan zo ongeveer rondom het eerste levensjaar komen opeens de eerste woorden. Die taal pikken jonge kinderen op van de mensen om hen heen, oud en jong.

Voor jou als professional is het belangrijk om de taalontwikkeling van de jonge kinderen zo goed mogelijk te ondersteunen en op gang te helpen. Dit is een grote verantwoordelijkheid.

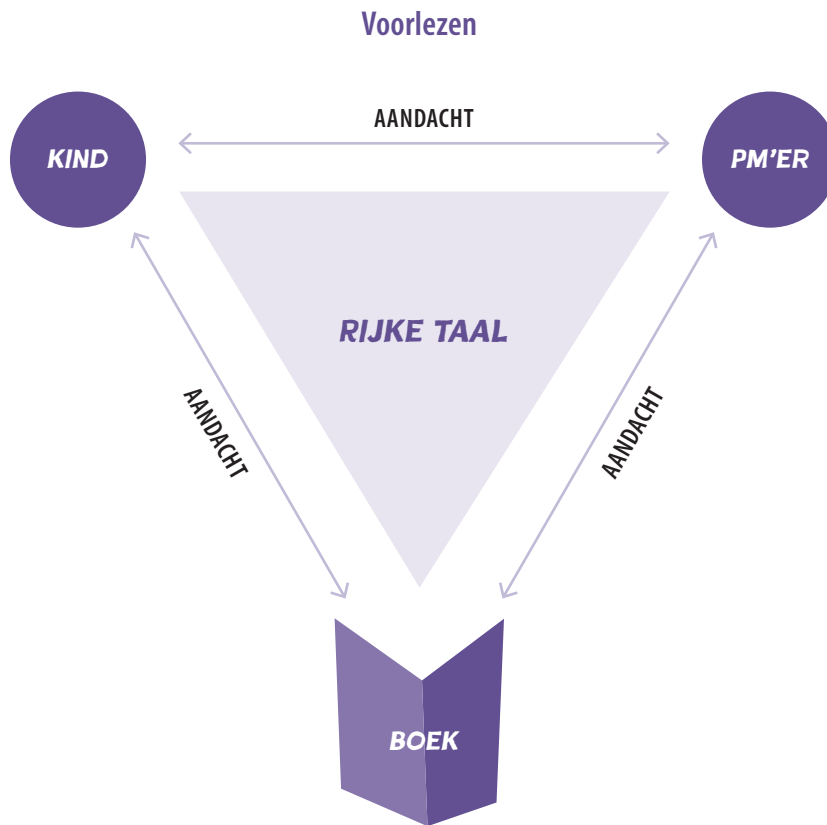
Hoe meer taal baby's horen van de volwassenen en de verzorgers die hen nabij staan hoe beter. Het is voor de kleintjes vanaf die jonge leeftijd heel belangrijk om die taal in een

betekenisvolle omgeving te horen. Dat betekent dat met het gebruik van de woorden door een volwassene een verbinding wordt gelegd met wat ze zelf zien, voelen, proeven of ervaren. 'Nu kriebel ik je buikje' als je aan het verschonen bent. 'Nu gaan we een appel eten' en de appel laten zien. Behalve dat het 't beste is om de woorden aan te bieden in een betekenisvolle context, is ook de taalrijkheid belangrijk. Daarmee bedoelen we dat in die periode dat de taalontwikkeling een enorme spurt maakt, dreumesen en peuters in aanraking komen met een grote variatie aan woorden. En hierbij zijn juist boeken en voorlezen een wondermiddel.

Het bezoeken van een peuterspeelzaal of kinderopvang alleen al verrijkt de taal van jonge kinderen. Ze worden uit hun thuisomgeving gehaald waar ze meestal met dezelfde vertrouwde volwassenen en kinderen te maken hebben en daarmee met hetzelfde soort taalgebruik. Op het kindcentrum ontmoeten ze nieuwe speelkameraadjes en andere volwassenen. Ze horen woorden die verschillen van de woorden thuis. Zo neemt hun woordenschat toe. Ze leren veel nieuwe woorden die te maken hebben met de dagelijkse gang van zaken op het kinderdagverblijf of peuterspeelzaal. Ze leren welke woorden horen bij de rituelen om in de kring te gaan zitten, om naar buiten te gaan, om hun jas op te hangen, om ze te laten aangeven dat ze naar de wc moeten, om samen fruit te eten en zo nog veel meer – en laten we niet de terugkerende liedjes bij die dagelijkse handelingen vergeten.

Bij die betekenisvolle en taalrijke omgeving is de persoonlijke aandacht van de volwassene voor het taalleren van heel groot belang. Jullie creëren met intonatie, mimiek, gebaren, herhaling, en aansporing, een gevoel van veiligheid en intimiteit waarin de baby's hun eerste geluidjes laten horen, gaan brabbelen. Vervolgens komen daar omstreeks het eerste levensjaar hun eerste woorden met gebaren bijna als een commando uit hun mond. En alles wordt door jullie prima begrepen als je de kleintjes al een tijdje kent. Deze wederzijdse aandacht: van jou voor het taalproces van het jonge kind en hun aandacht voor jouw woorden, intonatie, gezichtsexpressie en gebaren zijn nodig om taal te leren.

De aandacht die je geeft aan het kind en het gevoel van veiligheid dat je daarmee voor het kind creëert stimuleert de taalontwikkeling.

Honderd procent taaluitwisseling

Samen met baby's op schoot een boekje openslaan, samen de plaatjes bekijken, benoemen wat je ziet. Samen met een paar dreumesen en peuters om je heen de buitenkant bekijken van een nieuw prentenboek, praten over wat jullie zien en dan het boek openslaan en ze het verhaal intrekken met je stem, je gebaren, je mimiek en je aandacht voor hun reacties op de tekst. Met een kindje voor de zoveelste keer het boek over het prinsessenkasteel met flapjes bekijken en alles wat jullie zien samen benoemen, vragen stellen en genieten van het glunderende gezicht van de kleine luisteraar naast je. Je bromt, zoeft, piept en botst als je het boek met alle voertuigen pagina voor pagina doorneemt met de beweeglijke en rumoerige kleuters. Ze weten alles al, maar het is heerlijk dat ze dat kunnen laten zien en jij kunt ze misschien nog meer vertellen over die voertuigen. 'Hebben jullie die wel eens gezien.' 'Hoe groot denk je dat die is?' 'Hoeveel auto's zie je hier?' en 'Welk voertuig vind jij mooi? Ik vind de kraan altijd heel indrukwekkend, die is heel groot. Vind je niet dat die op een giraf lijkt? De giraf kan met zijn lange nek tot boven in de boom komen. Deze kraan kan tot boven in de flat komen.' 'Welk voertuig vinden jullie het mooiste?' Tijdens het voorlezen is alles taal in een betekenisvolle context.

Voorlezen: spelenderwijs een nieuwe woordenschat

Wat hier in al deze situaties gebeurt is dat jij een relatie kunt leggen met de wereld om hen heen via het boek, het verhaal en de context van het verhaal. Je leert ze taal én je leert ze kijken én je leert ze verhalen verbinden met hun eigen wereld. Die verhalen worden vaak net in andere woorden verteld, woorden die we in het dagelijkse taalgebruik niet zo vaak gebruiken. Want ze beschrijven een situatie met meer precisie. Die verfijning van de woordenschat neemt hierdoor toe. Het kan gaan over de voertuigen zoals in het voorbeeld hiervoor, maar ook over emoties. Welke woorden er horen bij boos zijn. Er zijn prentenboeken over een veelheid aan onderwerpen. Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat voorlezen bij jonge kinderen de woordenschat enorm vergroot.

Onderzoek